

Generál, na ktorého sa nezabúda!

Veliteľ, národovec, čestný človek

**Motto: "Národ a vlast svou vroucně miloval,
mladý život svůj zaň v sázku dal,
od nepřátel mu "provaz dán",
od svojich "obětí kultu osobnosti" se stal!"**

Zo smútočného parte 5. 9. 1986

Generál Julius Nosko

S menom generálmajora Júliusa Noska je úzko spätá najvýznamnejšia kapitola histórie slovenského národa - Slovenské národné povstanie. Vo funkcii náčelníka štábu Veliteľstva 1. čs. armády na Slovensku mal významný podiel na vojenských prípravách povstania i priebehu bojov na všetkých úsekoch povstaleckého frontu. Rodák z Tisovca, kde sa narodil 8. júna 1907 v početnej, nemajetnej poľnohospodárskej rodine, za svoju rozhodnosť, vojenské vedomosti, osobnú statočnosť aj v najťažších životných situáciách, príkladnú lásku k svojmu slovenskému národu bol vzorom povstaleckým vojakom a veliteľom. Nečudo, že sa natrvalo zapísal do ich srdca ako príkladný VELITEL, NÁRODOVEC, čestný ČLOVEK.

Neprislúcha mi hodnotiť jeho celoživotné dielo, to už štáti urobili a verím, že ešte v budúcnosti aj podrobne zhodnotia na to povolani historici. Považujem však za veľké šťastie, že som mohol byť s ním v posledných jeho dvadsiatich rokoch plodného, mnohými tragickými udalosťami naplneného života. Sprewádzal som ho na Bielej stope SNP, pri jeho návštevách Banskej Bystrice, ale tiež v mnohých rozhovoroch a listoch čerpal silu a nádej pre krajinu, slobodnú, demokraticky zajtrajšok, ktorého sa, žiaľ, on sám nedožil.

Pri príležitosti jeho nedožitých 90. rokov rád by som sa podelil s čitateľmi o niektoré doteraz málo známe neraz ešte nepublikované state z jeho života, ktoré dokresľujú jeho čistý charakter a vieru v "odkľatie krívd a nepravostí." Hovoril som ním o mnohých, ešte donedávna nezmyseľne utajovaných a prekrucovaných udalostiach z príprav a priebehu SNP. Viaceré udalosti mi objasnil v listoch, z ktorých vždy vyžarovala viera v novú, demokratickú budúcnosť.

Aj v rokoch vlády jednej strany a jedného "nemenného názoru" vždy bojoval za svojich povstaleckých vojakov. Naj-

lepšie o tom svedčí jeho osobné posolstvo, ktoré adresoval pri príležitosti 40. výročia SNP (1984) príslušníkom Vysokoškolského strážneho oddielu a štábnej roty Veliteľstva 1. čs. armády na Slovensku, ktorí až do posledných chvíľ chránili pri ústupe do hôr generálov R. Viesta a J. Goliana a ich štáb, v ktorom bol aj vtedajší plukovník J. Nosko. Pretože jeho zdravotný stav mu nedovolil osobnú účasť na stretnutí s nimi v Donovaloch, poslal im posolstvo, ktoré je dokladom jeho odvahy bojovať za povstaleckú armádu aj napriek jej dlhé roky znevažovania.

"Drahí chlapci a vážení kamaráti!

Človeku sa ani nechce veriť, že už štyridsať rokov uplynulo od tých čias, keď ste ako mladí dobrovoľníci dávali svoje sily, svoju mladosť, schopnosti a neopakovateľné nadšenie do služieb veľkých myšlienok a ideálov, ktoré nastoľovalo Slovenské národné povstanie a za ktoré malý slovenský národ našiel odvahu pusť sa do otvoreného boja s nenávideným fašizmom a klérofašizmom.

Pustili sme sa do vojny a museli bojovať v tých najťažších a najzložitejších podmienkach 2. svetovej vojny v úplnom obkolesení. Politicko-vojenská maturita slovenského človeka dovŕšila vývoj nás Slovákov a postavila nás medzi pokrokové národy sveta.

Vám, drahí priatelia a kamaráti v tomto ťažkom zápase pripadla veľmi významná a zložitá úloha. Dva mesiace ste sa na ňu pripravovali a plnili bojové úlohy v stredoslovenských horách, aby v ostatnej fáze klasickej formy vojny ste plnili čestnú úlohu priamej ochrany veliteľa 1. čs. armády. Úlohu, ktorá od počiatku bola nad vaše sily ste prijali a s veľkou obetavosťou ste ju až do 3. novembra 1944 plnili a splnili. Že zhodou okolností, náhod a určitej šablonyvej nepružnosti sa vám a s vami ani nám nepodarilo dostať veliteľa 1. čs. armády do priestoru plánovanej ar-

mádej partizánskej oblasti Slovenského Rudohoria. Zajatie generálov v Bukovci 3. novembra 1944 je osudovosťou nedostatočnej prípravy pre nový druh a spôsob boja, na ktorý sme sa pre úplný nedostatok času nevedeli, alebo nemohli dostatočne pripraviť.

Ale cez všetky nedostatky, úspechy a neúspechy boja, 1. čs. armáda a partizánske jednotky v úplnom obkolesení dokázali bojovať proti v tom čase ešte veľmi mocnej a skúsenej fašistickej armáde viac dní ako poľská armáda v roku 1939, francúzska armáda v roku 1940 a juhoslovanská armáda v roku 1941."

V závere listu generál J. Nosko píše:

"My, dosiaľ žijúci príslušníci povstaleckej armády nesmieme zabudnúť, že sa nám to všetko mohlo podať len za všestrannej výdatnej pomoci Sovietskej armády - to je prvé. Po druhé - sme veľkými dlžníkmi tým chlapcom, príslušníkom povstaleckej armády, ktorí pre veľký dnešok slovenských ľudí pod Tatrami položili svoje mladé životy a ktorých pamiatkam sme dosiaľ nedokázali všade postaviť uctivé pamätníky.

Prajem všetkým dobrým a poctivým chlapcom VŠO a štábnej roty Veliteľstva 1. čs. armády hodne zdravia a všestrannej spokojnosti. Váš generál Július Nosko. AUGUST 1984."

"Povstalecká armáda na Slovensku"

Generál Július Nosko sa po oslobodení neustále vracal k významným udalostiam, ktoré zohrali významnú úlohu v protifašistickom odboji. Ešte v roku 1945 vydal publikáciu "Vojaci v Slovenskom národnom povstaní", píše desiatky článkov do rôznych časopisov, odborných publikácií. Nie všetky mohli uzrieť svetlo sveta, na mnohých jeho štúdiách a odborných materiáloch sa bez udania gramuňov podpísali bez ostychu viacerí historici. Dlhé roky pracoval a vylepšoval rukopis svojej 430 stránkovej knihy, ktorá s viacerými prílohami mala pracovi-

Genmjr. Július NOSKO (8. 6. 1907 Tisovec - 5. 9. 1986 Praha)

titul "Povstalecká armáda na Slovensku."

Vďaka Múzeu SNP v Banskej Bystrici a vtedajšiemu jeho riaditeľovi PhDr. Ladislavovi Takáčovi, spracovateľovi Milanovi Gajdošovi vydalo NVK International, spol. s r. o. v Bratislave v roku 1994 - pri príležitosti 50. výročia SNP - konečne po rokoch v trezore držaný rukopis gen. J. Noska pod titulom **Takto bojovala povstalecká armáda**. Žiaľ, z finančných dôvodov - keď napriek zbierke od spolubojovníkov genmjr. J. Nosku, mimoriadnej pomoci redakcie Bojovníka, ale aj organizácií a firiem, vyšších čiastok spolubojovníkov zo zahraničia, nepodarilo sa získať sumu, potrebnú na pokrytie nákladov na vydanie kompletného diela, ktoré má okolo 600 rukopisných strán. A tak po dohode s manželkou gen. J. Noska dostalo sa do rúk širokej verejnosti aspoň 200 strán.

Čo obsahuje rukopis knihy?

Niekoľko rokov som sa snažil pomôcť gen. J. Noskovi vydať spomínaný rukopis jeho knihy, ale bez úspechu. O tom, čo za tým všetkým stálo, napísal mi v jednom liste 20. II. 1984.

"Nakoľko sme spolu podrobnejšie o knihe nehovorili, tak Ti ju trošku priblížim. Je to spomienkovo-dokumentačná práca. Dal som jej titul "Povstalecká armáda na Slovensku". Kniha má strojom písaných vyše 430 stránok a viaceré prílohy. Má desať kapitol: 1. Úvod, 2. Venovanie a životopisy generálov R. Vieska a J. Goliana, 3. Mníchov - Viedeň - 14. marec 1939, v spomienkach vyzvedača, 4. Slovenský štát a jeho armáda, 5. Vojenské prípravy SNP, 6. Prehľad vzniku a vývoja povstaleckej (1. ČSA) armády, 7. Priebeh bojov v klasickej forme vojny, 8. Drobná vojna v stredoslovenských horách, 9. Vojenský a medzinárodný význam SNP, 10. Záver - dozvuky a zásluhy.

Nakoľko som mal na knihu ešte v roku 1947 písomnú zmluvu s Vojenským historickým ústavom v Prahe, ktorý knihu v tom čase aj lektoroval, mala byť vydaná v roku 1948. Pre moju účasť na "benderovcoch" v roku 1948, bola kniha po prepracovaní a doplnení dopísaná až oveľa neskoršie, keď som ju ponúkol VHÚ. Súčasne som vyrozumel - osobne - aj riaditeľa Múzea SNP, že kniha bude čoskoro hotová a či by mali o ňu záujem. Riaditeľ chcel knihu s podmienkou, že knihu odkúpi, ale že sa budú podieľať na zisku, ktorý kniha vynesie. Ja som s tým súhlasil! K 35. výročiu SNP som sa s dvoma kapitolami - tretou a šiestou - zúčastnil literárnej súťaže - Literárneho fondu v Bratislave. Medzitým mi z VHÚ Praha oznámili, že už knihu nevydajú a odporučili mi "Naše vojsko". Tam mi deväť mesiacov nedali na písomnú ponuku odpo-

ved. Až na telefonickú urgenciu sa ozvali v tom zmysle, aby som knihu poslal, že ju dajú lektorovať do VHÚ a do Múzea SNP. S tým som súhlasil, ale žiadal som, aby boli menovite oznámení lektori. Dôvodil som to tým, že pri anonymnom lektorovaní sa veci o podstatné časti "vyrabujú a kniha sa neodporučí na vydanie. To mi odmietli splniť a tak som knihu neposlal. Stratil som skoro dva roky a chcel som, aby kniha vyšla k 40. výročiu SNP. Medzitým som opäť jednal s riaditeľom Múzea SNP. Ten pôvodný sľub zmenil, že knihu sice odkúpi, ale nevydajú! S tým som nesúhlasil a knihu som mu nedal. Riaditeľ Múzea SNP robil cestou jeho spoližiaka, riaditeľa Západočeskeho múzea Figuru v Plzni kroky, aby som im knihu predsa len predal. A tak utiekol ďalší rok a ja som strácal nádej, že v 40. výročí SNP kniha uvidí svetlo sveta. Na jeseň 1982 som osobne podal písomnú ponuku v Bratislave Vydavateľstvám Pravda, Obzor, Tatran a edičnému oddeleniu SZPB. Všetade ma prijali veľmi srdečne, ale do dnešného dňa (20. II. 1984 - poznámka M. N.) mi nedali vôbec odpoveď, mimo Tatran, ktorý sa ospravedlnil tým, že vydávajú len beletriu. A tak kniha čaká a čaká už vyše 30 rokov a uvidíme čo bude ďalej... Je mi úplne jasné o čo ide. Veď dvadsať rokov som nesmel o SNP hovoriť. Bola inkvizícia stredoveká, je inkvizícia novoveká a bude inkvizícia aj kozmická. V tomto ohľade sme nič nového nevymysleli. Čím som starší, tým viac ma bolí a všetkých príslušníkov povstaleckej armády, ktorá roku 1944 skládala našu vojensko-politickú maturitu za najťažších podmienok boja v obkľúčení, že ju naša generácia tak hodila cez palubu a nedáva jej patričné miesto v dejinách SNP... Mne nejde ani o finančný efekt (pozn. MN - čo sa týka prípadného honorára za knihu, resp. jej odpredaj), ako o to, aby za moju prácu nedostávali tzv. historici docentúry a CSc."

A tak čiastočné naplnenie snáh o vydanie knihy sa už generál J. Nosko nedočkal. Vďaka jeho statočnej manželke, vernej družke, ktorá s ním prežila celý jeho nefahký život až do jeho poslednej minúty na nemocničnom lôžku, podarilo sa odpredať celý rukopis do Múzea SNP v Banskej Bystrici.

Dve lásky generála

Popri jazdecktvu, rovnako prirástol k srdcu J. Nosku aj šport. Bol nadšeným cvičencom v Sokole, turistom, ale nado všetko lyžiarom. Najmä bežkám zostal verný až do posledných rokov života. Mal som to šťastie sprevádzať ho na takmer 11. ročníkov lyžiarskeho vytrvalostného

behu - Bielej stopy NSP - ktorých bol v kategórii priamych účastníkov aktérom, neskoršie aspoň divákom. Doslova historická a žiaľ posledná bola jeho účasť na BS SNP v roku 1984, keď "povstalecká hliadka" v zložení Ondrej Viazanica (osobná stráž gen. J. Goliana), Štefan Slivka (vynikajúci známy lyžiar) a Milan Navrátil (povstalecký dobrovoľník) sprevádzala na trati svojho generála. Vtedy sme netušili, že je to už posledný raz... Čoskoro náhle zomrel O. Viazanica a 5. septembra 1986 prichádza najsmutnejšie posledné hlásenie... Vo veku 79 rokov zomrel Július NOSKO, generálmajor v zálohe, náčelník štábu 1. čs. armády na Slovensku, nositeľ našich a zahraničných vyznamenaní. Na želanie zosnu-

▲ Biela stopa NNP: Na štartovej čiare, zľava generál Nosko, Milan Navrátil a Karol Stránai.

lého bol vo všetkej tichosti spopolnený... Aj to jeho posledné želanie iste jeho rodina splní, aby popol spolu s manželkiným rozsykali po tisovských horách.

Začiatkom marca 1997 mi poslala pani Anička Nosková list s prílohou, posledný list, ktorý mi náš pán generál napísal, ale už nestačil v roku 1986 odoslať. Píše: "Drahý Milan, srdečne pozdravujem Teba a celú rodinu. Veľmi pekne ďakujem za Tvoj obsiahly dopis a materiály o SNP... S mojou návštevou v B. Bystrici sa v dohľadnej dobe nedá vôbec počítať, nakoľko môj zdravotný stav sa nijak nelepšuje, naopak začína ma hnevať oko... Veľmi ľutujem, že sa Vašich stretnutí a podujatí nemôžem zúčastniť... Srdečne Teba a rodinku zdravím gen. J. Nosko." Dobřany 12. V. 1986.

Vždy, keď sa pozerám z oblaka môjho bytu na kremnické pohorie, kde už vyše dve desiatky rokov každú zimu pripravujú Bielu stopu SNP, zaspomínam si na generála Júliusa NOSKA, povstaleckého veliteľa, spolubojovníka, ale predovšetkým na ČLOVEKA, ktorý celý svoj nefahký život zasvätil práci pre národ a za dnešnú slobodnú demokratickú vlasť!

Pik. v. v. Mgr. Milan NAVRÁTIL
(povstalecký dobrovoľník)